

УДК 342.553(477):342.591

ЛЕНГЕР Я.І.

**ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРАВОВИХ КОЛІЗІЙ
У МУНІЦИПАЛЬНОМУ ПРАВІ**

Статтю присвячено з'ясуванню питання основних закономірностей розв'язання правових колізій у муніципальному праві. Встановлено, що останні нерозривно пов'язані з причинами та умовами виникнення правових колізій у муніципальному праві. Констатовано, що в разі належного вивчення і створення законодавцем ефективної галузевої системи з їх розв'язання можливе попередження і цілковите вирішення суперечностей у цій сфері правовідносин.

Ключові слова: *правова колізія, нормативно-правовий акт, муніципальне право, попередження колізії, розв'язання правової колізії.*

Статья посвящена выяснению вопроса основных закономерностей решения правовых коллизий в муниципальном праве. Установлено, что последние неразрывно связаны с причинами и условиями возникновения правовых коллизий в муниципальном праве. Констатировано, что при надлежащем изучении и создании законодателем эффективной отраслевой системы с их решения возможно предупреждение и полное разрешение противоречий в данной сфере правоотношений.

Ключевые слова: *правовая коллизия, нормативно-правовой акт, муниципальное право, предупреждение коллизии, решение правовой коллизии.*

The article is devoted to clarifying question the basic laws of resolving conflicts of law in municipal law. It was established that the latter is inextricably linked with the causes and conditions of conflicts of law in municipal law. Stated that with proper study and create effective legislator branch system of their solutions may prevent complete and resolving conflicts in this area relationships.

Key words: *legal conflict, legal act, municipal law, prevent conflict, resolve legal conflicts.*

Вступ. Процес децентралізації влади в Україні успішно стартував, проте повноцінне завершення реформи потребує усунення наявних прогалин, неточностей і суперечностей у Конституції України. Визначення територіальної основи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, подальше розмежування повноважень є недосконалим, оскільки немає необхідних правових норм для утворення чіткої ієрархічної системи адміністративно-територіального устрою. У результаті держава не має змоги створити систему місцевого самоврядування на всій території країни з чітко визначеними і матеріально забезпеченими повноваженнями.

Колізії у правовій системі сучасної держави закономірні і неминучі з огляду не тільки на природу нормативно-правового регулювання, а й природу самої людини, оскільки джерела юридичних колізій слід шукати не лише у правовій сфері. У пошуках причин їхнього виникнення та існування необхідно розкривати більш широку низку суспільних відносин (економічних, політичних, духовних, соціально-моральних тощо), оскільки законодавство за своєю природою є «регулятором соціальних відносин з усіма властивими їм протиріччями» [3, с. 17].

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення основних закономірностей вирішення, розв'язання та попередження правових колізій у муніципальному праві, взаємозв'язок останніх із закономірностями їх виникнення.

Результати дослідження. З аналізу чинного законодавства та нормативно-правових актів, що приймаються у сфері діяльності органів місцевого самоврядування для вирішення питань міс-

© ЛЕНГЕР Я.І. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету (ДВНЗ «Ужгородський національний університет»)

цевого значення, виявлені основні закономірності появи правових колізій у муніципальному праві. Серед таких найперше варто відзначити відсутність юридично закріплених у нормативно-правових актах стратегії і прогнозу соціально-економічного розвитку муніципальних утворень (сіл, селищ, міст тощо). Недостатнє врахування специфіки сільських поселень під час прийняття законів (це проявляється у невідповідності розподілу доходів бюджетів функціям, покладеним на органи місцевого самоврядування) і недостатня розробленість механізму взаємодії між органами державної влади та місцевого самоврядування призводять до виникнення правових колізій. Крім того, виникнення тих чи інших правових суперечностей залежить від кваліфікації правозастосовного органу на рівні певної адміністративно-територіальної одиниці.

З'ясувавши закономірності виникнення правових колізій у муніципальному праві, варто зосередити увагу на тому процесі, що потребує підвищеного інтересу, оскільки стосується порядку попередження, усунення і ліквідації таких. Під вирішенням правових колізій розуміється процес, спрямований на вибір однієї з колізійних норм права.

Відповідно до загальнотеоретичних положень розрізняються два основних способи вирішення правових колізій [2, с. 98]. Ними є, по-перше, усунення правових колізій, котре здійснюється самим правотворчим органом (тим, що прийняв відповідну норму або акт [4, с. 16]; по-друге, подолання правових колізій, що відбувається правозастосовним органом [4, с. 18].

Усунення правових колізій є процесом щодо ліквідації колізійної норми з системи права шляхом прийняття нового акту, скасування старого, внесення змін чи уточнень до чинних актів, систематизації законодавства тощо [2, с. 87].

В юридичній літературі дискусійним є питання про суб'єктів розв'язання правових колізій. Відповідно до двох загальноприйнятих тенденцій такими повинні бути правотворчі і правозастосовні органи. Водночас одні правознавці, розмірковуючи з позиції нормативізму, роблять висновок про те, що усунення колізій виходить за рамки застосування права і вирішується тільки законодавцем під час правотворчого процесу, тобто належить до сфери законотворчої діяльності [1, с. 16]. Інші, дотримуючись соціологічного підходу до права, вважають, що суддя, реалізуючи функцію судового контролю за законністю нормативних актів, займається усуненням колізій, тобто володіє субсидіарними правотворчими повноваженнями [1, с. 15].

На наш погляд, найбільш доцільним способом усунення, вирішення протиріч для муніципального права є той, що здійснюється за допомогою правотворчої діяльності (прийняття нового акту, скасування старого, внесення змін або уточнень до чинних актів), систематизації законодавства, зокрема, галузевої кодифікації і прийняття законів за тематичними блоками, оскільки судові органи здійснюють подолання правової колізії під час розгляду конкретної судової суперечки.

Розв'язання, усунення правових колізій виражається у тому, що відповідний орган вибирає норму, що підлягає застосуванню у конкретному випадку серед правових приписів. Результатом цього є застосування правозастосовним органом колізійних норм або правових положень.

Необхідність у розв'язанні та вирішенні правових колізій виникає тоді, коли виявляється, що фактичні обставини регулюються кількома правовими нормами. У такій ситуації відповідний орган змушений вибрати одну з двох або більше колізійних норм.

Подолання правових колізій у муніципальному праві правомірно визначити як нетипову ситуацію у правозастосуванні. Цей спосіб вирішення правових колізій є обов'язком відповідного органу. Він має бути ефективним під час вирішення правової колізії, оскільки порівняно з правотворцем правозастосовний орган під час виявлення протиріч реагує на них практично негайно.

Подолання правових колізій полягає у застосуванні колізійних правил, тобто правил вирішення темпоральних, просторових колізій. Може здатися, що такий спосіб вирішення, розв'язання, подолання протиріч застосовується тільки до ієрархічних колізій (а муніципально-правові колізії такими не є).

У більшості випадків правова колізія у муніципальному праві не пов'язана з суперечливістю однієї з норм Конституції, нормам міжнародного права або принципам права (в тих ситуаціях, коли, наприклад, досить застосування колізійних правил і не потрібно перевірки відповідності Конституції) [2, с. 102]. Проте при цьому не можна взагалі виключати ситуацію, коли жодна з правових норм (правил) не може бути застосована. Йдеться про випадки, коли нормативно-правові акти прийняті, мають однаковий спеціальний характер і належать до однієї галузі.

Річ у тому, що вибір однієї з колізійних рівнозначних норм права повинен визначатися не тільки формальним застосуванням відповідного правила, а й результатом її аналізу з позиції відповідності чи невідповідності Конституції і законам України, принципам права, особливо в тих випадках, коли спостерігається збіг колізійних норм, їх конкурування. Це означає, що жодна правова ситуація

не може бути дозволена, жодна галузева норма не може бути застосована без перевірки їх на предмет конституційності. Вибір між колізійними нормами слід проводити з урахуванням норм конституційного права і правових позицій Конституційного Суду. Інакше кажучи, вибір однієї з колізійних норм повинен визначатися результатами її аналізу і з позиції конституційного права, і з позиції галузі права.

Таким чином, конституційні норми відіграють роль «арбітра» під час розв'язання правових колізій у муніципальному праві. Оцінка конституційності галузевої норми здійснюється поетапно. Найперше варто встановити ознаки неконституційності галузевого правового припису, далі – належність конституційних приписів.

Особливо пильну увагу варто приділяти оцінці правових колізій з позиції відповідності конституційним нормам під час їх галузевого розташування. Часто недотримання законодавцем предмета галузі шляхом створення комплексних законів фактично має на меті перегляд або коригування не тільки певних галузевих норм, а й навіть норм Конституції.

Співвіднесення змісту норми і правових положень, що мають найбільшу юридичну силу, відрізняється особливою складністю, оскільки вимагає не буквальної відповідності нормативних актів різного рівня, а виявлення їх невідповідності самому змісту і духу права.

Законодавець може взяти на себе функцію подолання правових колізій шляхом закріплення у нормативно-правовому акті стосовно конкретної колізії правила її вирішення, тобто порядку застосування норм права в разі їх суперечності.

Наявність або відсутність правових колізій встановлюється способами, характерними для вирішення інших видів колізій, зокрема шляхом тлумачення правових норм. Під час встановлення колізій, по-перше, необхідно визначити конкретну неузгодженість двох або більше рівнозначних норм права в регулюванні одних і тих самих суспільних відносин, по-друге, виявити факт відповідності або невідповідності колізійних норм основним принципам права (програмним цілям, завданням, сутності закону), Конституції тощо.

При цьому варто мати на увазі, що суперечності можуть існувати і тоді, коли вони виникають із змісту, закладеного не законодавцем, а правозастосовним органом.

Специфіка вирішення, розв'язання правових колізій полягає у тому, що жоден з актів одного рівня, що містять колізійні норми, не можна оскаржити на предмет невідповідності іншому рівнозначному акту.

Законодавством допускається лише оскарження нормативних положень на предмет їх невідповідності іншим нормативним положенням, що мають більшу юридичну силу.

Так, за чинним законодавством навіть правові колізії кодифікованих і не кодифікованих актів можуть долатися під час вирішення конкретних справ, хоча, як ми зазначали вище, в деяких кодексах закріплюється їх пріоритет над іншими законами.

З цього можна зробити висновок, що правові колізії у муніципальному праві можуть вирішуватися правозастосовним органом тільки під час вирішення конкретних справ.

При цьому загальними закономірностями розв'язання правових колізій у муніципальному праві можна назвати такі. По-перше, правила галузевого пріоритету, «наступний закон скасовує дію попереднього», «спеціальний закон скасовує дію загального» повною мірою застосовні. По-друге, жоден з актів одного рівня, що містять колізійні норми, не можна оскаржити на предмет невідповідності іншому рівнозначному акту. У цьому конкретному випадку відповідний орган повинен самостійно вирішувати, які норми підлягають застосуванню у справі, що розглядається. По-третє, законодавець може закріпити загальні правила розв'язання правових колізій у тій чи іншій галузі. По-четверте, у разі відсутності правила, що дозволяє розв'язати правову колізію і така є рівнозначною з іншою нормою, здійснюється оцінка конституційності обох та обирається спосіб її розв'язання.

Висновки. З одного боку, визнається, що без наявності та запуску механізму розв'язання, усунення, вирішення правових колізій у конкретній галузевій належності не здійснюється повною мірою, а з іншого – закріплення звичайного загального, універсального правила розв'язання правових колізій вважається законодавцем цілком достатнім. Різний підхід нормотворця до розгляду однієї проблеми змушує бути менш категоричним у подібних висновках.

Такі способи вирішення правових колізій утворюють певну систему взаємопов'язаних заходів, побудовану за принципом володіння законодавцем і судом широкими повноваженнями щодо швидкого й ефективного вирішення різних правових колізій. Колізія, не помічена законодавцем, повинна бути подолана судом.

Різноманітність способів і повноважень вирішення та розв'язання правових колізій спрямовано на створення належних умов для правомірного здійснення правосуддя і захисту суб'єктивних прав громадян.

Список використаних джерел:

1. Бошно С.В. Развитие признаков нормативного правового акта в современной правотворческой практике / С.В. Бошно // Журнал российского права. – 2004. – № 2. – С. 15–29.
2. Карташов В.Г. Правовой механизм разрешения коллизий в сфере местного самоуправления : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / В.Г. Карташов ; Воронеж. гос. ун-т. – Воронеж, 2008. – 241 с.
3. Котелевская И.В. Закон и ведомственный акт / И.В. Котелевская // Журнал российского права. – 2000. – № 10. – С. 12–31.
4. Тихомиров Ю.А. Закон о нормативных правовых актах – актуальная повестка дня / Ю.А. Тихомиров, Т.Н. Рахманина, Л.Г. Хабибуллин // Журнал российского права. – 2006. – № 5. – С. 15–26.

УДК 342.7

ПЕТРИШИН О.О.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: АСПЕКТ ПРАВ ЛЮДИНИ

У роботі досліджено сучасний стан прав людини в Україні в контексті європейської інтеграції. Розглянуто деякі історичні аспекти, що впливали на формування загальної системи прав людини і громадянина в нашій державі. Проаналізовано практику рішень Європейського суду з прав людини щодо України. На основі статистики зроблено висновки й обґрунтовано наявність значної кількості заяв проти України, а також низький рівень виплат відповідно до рішень ЄСПЛ. Виокремлено низку питань, які необхідно буде врегулювати у процесі прогнозованого вступу до Європейського Союзу.

Ключові слова: права та свободи людини і громадянина, євроінтеграція, Європейський Союз, Україна.

В работе исследовано современное состояние прав человека в Украине в контексте европейской интеграции. Рассмотрены некоторые исторические аспекты, которые влияли на формирование общей системы прав человека и гражданина в нашей стране. Проанализирована практика решений Европейского суда по правам человека относительно Украины. На основе статистики сделаны выводы и дано обоснование наличием значительного количества заявлений против Украины, а также низкий уровень выплат в соответствии с решениями ЕСПЧ. Выделен ряд вопросов, которые необходимо будет урегулировать в процессе прогнозируемого вступления в Европейский Союз.

Ключевые слова: права и свободы человека и гражданина, евроинтеграция, Европейский Союз, Украина.

In the paper, we study the current state of human rights in Ukraine in the context of European integration. Some historical aspects that influenced the formation of a common system of human and citizen rights in our country are considered. The practice of the European Court of Human Rights concerning Ukraine has been analyzed. Based on these stats, conclusions were drawn and the justification for the existence of a significant number of applications against Ukraine and the low level of payments in accordance with the decisions of the ECHR were given. A number of issues have been identified in need to be resolved in the process of future accession to the European Union.

Key words: human and civil rights and freedoms, European integration, European Union, Ukraine.

© ПЕТРИШИН О.О. – кандидат юридичних наук, завідувач сектору порівняльного правознавства (НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України), асистент кафедри міжнародного права (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого)